

ВИЗНАЧАЛЬНА РОЛЬ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ У ТВОРЧОМУ
СТАНОВЛЕННІ ЕРНЕСТА ХЕМІНГУЕЯ

У липні 2014 року світова спільнота проводила офіційні заходи з нагоди 100-ліття від початку однієї найжорстокіших війн в історії людства, війни, яка визначила долю кривавого ХХ століття, яка повністю змінила багатовікові сталі уявлення про збройні конфлікти, переформувала світовий порядок, розвівши європейські країни по різні боки барикад, перекроївши політичну мапу світу й спричинивши розпад чотирьох надпотужних імперій, війни, яка призвела до нових війн, нових жертв, нових трагедій в історії людства, війни, яка, за на думку істориків, в тій чи іншій мірі, стала першопричиною усіх без виключення значущих конфліктів сучасності. Це була катастрофа дійсно планетарного масштабу, в якій взяли участь понад 70 мільйонів військовослужбовців, з яких понад десять мільйонів загинули, а майже двадцять мільйонів отримали поранення. Втрати серед мирного населення також не менш вражаючі. Загалом до конфлікту долучилися понад 40 країн світу.

Але окрім явних людських жертв ця бійня породила певний соціально-психологічний феномен «неврахованих жертв війни», людей, яких, за визначенням Гертруди Стайн, прийнято відносити до так званого «втраченого покоління», людей, які пройшли крізь випробування світової війни і втратили не лише здоров'я, а й віру в життя та майбутнє. Їхню біль і душевне сум'яття передавали у своїх творах митці, які на власні очі бачили пекло війни. Так у повоєнній Європі з'явилися численні твори, які були написані у відверто реалістичній, трагічній й навіть сатиричній манері: «Смерть героя» (*Death of a Hero*, 1929) Річарда Олдінгтона, «На Західному фронті без змін» (*Im Westen nichts Neues*, 1929), «Повернення» (*Der Weg zurück*, 1931) та «Чорний обеліск» (*Der schwarze Obelisk*, 1956) Еріха Марія Ремарка, «Вогонь» (*Le Feu*, 1916) та

«Ясність» (*Clarte, 1919*) Анрі Барбюса, «Пригоди доброго вояка Швейка під час світової війни» (*Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války, 1923*) Ярослава Гашека та інших.

Безпосередня участь Сполучених Штатів Америки у бойових діях Першої світової війни була відносно короткотривалою (квітень 1917 - листопад 1918 рр.), а у порівнянні із більшістю країн Європи США зазнали незрівнянно менших втрат як за людськими, так і за матеріальними ресурсами. Проте низка тамтешніх дослідників характеризують воєнні та перші повоєнні роки в історії США як період так званого «травматичного дорослішання» американської нації [1, с.60]. Солдати, побачивши на власні очі жахи страшної війни, відчули величезне розчарування, зрозумівши, що «так звана цивілізація виявилась величезною спорудою з обману й нещирості, а власне війна, замість того, щоб звалити цю споруду, стала її найвищим й найповнішим проявом» [2, с.225]. Молоді ветерани Першої світової, шоковані та змінені назавжди, повернулися до своїх домівок, проте вже ніколи не сприймали життя таким, яким воно було раніше. Американська молодь відчула лють та ненависть до війни, проте й образу на старше покоління, яке вона вважала частково винною у конфлікті. Без стійкої традиційної структури цінностей індивідуум втрачав відчуття власної ідентичності. Буденне безпечне сімейне життя, добре знайоме стабільне суспільство, звичний ритм існування, відчуття патріотизму, моральні цінності, що підтримуються релігійними переконаннями, – усе здавалося знищеним світовою війною та її наслідками.

Колишні учасники страшних подій, серед яких виявилось чимало талановитих людей, почали висвітлювати воєнний досвід й власні переживання у різноманітних, здебільшого автобіографічних творах, розповідаючи про військові пригоди, а також повернення на батьківщину молодих людей, які після фронту не можуть жити нормально і, гостро відчуваючи все безглуздя, жорстокість, бруд життя, все-таки намагаються якось існувати. Саме в цей період з'явилися відомі «По інший бік раю» (*This Side of Paradise, 1920*) Френсіса Скотта

Фіцджеральда, «Три солдати» (*Three Soldiers, 1921*) Джона Дос Пассоса, «Головна вулиця» (*Main Street, 1920*) Сінклера Льюїса, «Безплідна земля» (*The Waste Land, 1922*) Томаса Еліота, «Солдатська нагорода» (*Soldier's Pay, 1926*) Уільяма Фолкнера та інші твори.

Окреме місце в плеяді американських письменників, творчість яких тісно пов'язана з Першою світовою війною, займає постать Ернеста Міллера Хемінгуея. Жоден з американських письменників першої половини ХХ століття не асоціюється в читачів із військовою тематикою більше, ніж він. Дехто із сучасників, які у середині століття відвідували маєток вже відомого на весь світ маститого літератора-нобеліата, згадували, що серед численних артефактів, опудал вбитих на сафарі екзотичних тварин, лев'ячих та леопардових шкір, зброї, акул'ячих зубів, інших цікавинок з усіх кутків світу, особливе місце було відведене невеликому уламку шрапнелі, що поранений вісімнадцятирічний Ерні привіз з далекого Італійського фронту [3, с.23]. Нарешті й сам Хемінгуей визнавав, що Перша світова війна відіграла вирішальну роль у його становленні і як письменника, і як людини. Військовий досвід, отриманий на самому початку життя, безперечно впливав на його спосіб життя, коло знайомих, інтереси і, в решті решт, визначав тематику його найбільш відомих літературних творів.

Молодий Ернест завжди мріяв про військову службу, а з жовтня 1917 року, із початком залучення армії США безпосередньо до бойових дій, юнак кілька разів намагався потрапити на фронт, проте через вади зору «відбраковувався» медиками. Згодом йому все ж вдалося записатися добровольцем в якості шофера санітарного автомобіля у складі місії Американського Червоного Хреста та весною 1918-го потрапити на Італійський фронт. Згодом Хемінгуей згадуватиме: «... я був надто наївним, відправляючись на ту війну. Мені тоді здавалось, що ми домашня команда, а австрійці – гостьова команда, що бере участь спортивних змаганнях» [4, с.153]. За його ж словами, ілюзії було втрачено у перший день перебування в Мілані,

коли Ернеста разом з іншими новобранцями кинули розчищати територію підірваного заводу боєприпасів.

У червні 1918 року, підчас чергової поїздки на лінію фронту, санітарний автомобіль потрапив під мінометний обстріл австрійської артилерії, а молодий шофер отримав численні осколкові поранення – «... був сильний спалах, потім двері вогняного горнила відкрилися, випустивши назовні страшенний рик, спочатку білий, згодом все більш червоний» [5, с.51]. Не зважаючи на тяжкі ушкодження, Ернест вивіз з-під вогню пораненого італійського вояка, потрапивши при цьому під кулеметний вогонь й отримавши ще кілька поранень. Згодом медики витягли з тіла юнака 26 осколків, а простріляну колінну чашечку довелось замінити металевим протезом. За свій подвиг Хемінгуей був нагороджений італійською срібною медаллю «За військову доблесть», ставши одним із перших американців, що отримали цю відзнаку [6, с. 59].

Коментуючи досвід воєнних років, Хемінгуей згодом напише: «Коли йдеш на війну хлопцем, тебе захоплює велика ілюзія безсмертя. Вбивають інших, проте не тебе. Потім, коли тебе вперше тяжко поранено, ця ілюзія йде геть і ти розумієш, що таке саме може трапитися з тобою. Будучи важко пораненим за два тижні до свого дев'ятнадцятиріччя, я почувався дуже пригнічено то тих пір, поки не зрозумів, що зі мною не сталося нічого такого, чого б не траплялося з людьми. Будь-що, що я тільки мав зробити, люди вже робили задовго до мене. Якщо вони змогли це винести, то я теж із цим впораюсь, тому найліпше зараз просто не перейматися через це» [7, с. 352].

Трагічна іронія військової долі полягає в тому, що якби австрійські мінометники виявились точнішими, світ ніколи б не знав одного з найяскравіших письменників першої половини ХХ століття, проте, якби вони були ще менш влучними, Хемінгуей не отримав би поранення, не потрапив до Міланського шпиталю і не зустрів би своє перше справжнє кохання – Агнес фон Куровські, медсестру американської місії Червоного Хреста, яка стала

прототипом Кетрін Барклі, героїні чи не найвідомішого антивоєнного роману усіх часів «Прощавай, зброє!»).

Пролікувавшись близько півроку в Італії, Хемінгуей повернувся додому в Оак-Парк, Іллінойс, зовсім іншою людиною. Військовий досвід значно розширив його кругозір і уявлення про життя, в той самий час як у місті, що він залишив, життя практично не змінилося. Майже рік він провів удома, загоюючи рани, проте згодом йому довелося поїхати з родинного гнізда через конфлікт із близькими, які ніяк не хотіла бачити у своєму Ерні дорослого чоловіка. Свої неоднозначні почуття автор згодом опише в оповіданні «Дім солдата» (*Soldier's Home, 1925*), головний герой якого повертається з Європи додому пізніше за своїх співвітчизників, пропустивши паради перемоги, гучні промови, оплески, загальнонаціональну ейфорію від закінчення війни. Молодому ветерану майже неможливо відновити зв'язок не тільки із знайомими і близькими людьми, яких він залишив, відправляючись на фронт, а навіть з власної матір'ю, яка не може зрозуміти, наскільки сильно війна змінила сина. В образі Говарда Кребса легко вгадується сам автор, який аналізує не стільки війну, скільки її наслідки, емоційний стан людей, які ніяк не можуть призвичаїтися до мирного життя.

Помандрувавши близько року по США і Канаді, майбутній письменник нарешті влаштувався позаштатним кореспондентом канадського тижневика «Toronto Star Weekly», проте на дуже суворих умовах. Розчарований у своїх очікуваннях, повний військових спогадів і переживань й прагнучий до творчої реалізації, за прикладом відомих співвітчизників (Скотта Фіцджеральда, Гертруди Стайн, Езри Паунда), Хемінгуей на початку 1920-х приймає рішення повернутися до Європи й оселитися в Парижі, більш близькому по духу та менш витратному за рівнем життя у порівнянні з Чикаго. До речі, згодом саме Стайн рекомендує перейти від «чистої» журналістики до більш об'ємних літературних форм, а під впливом Паунда Хемінгуей остаточно формується як письменник-модерніст. На відміну від інших експатріантів, які були вимушені

бігти до Франції через політичні переслідування на батьківщині, Хемінгуей залишив США за власного бажання, усвідомивши, що його загострене почуття справедливості, розуміння «доброго-поганого», переходить національні межі й штовхає його в обійми культурної Мекки Європи [3, с.57].

Сам Хемінгуей вважав роки, що він провів у Європі, найбільш плідними й значущими в його літературній діяльності. Саме в цей час були створені романи «І сходить сонце (Фієста)» (*The Sun Also Rises, 1926*), «Прощавай, зброє!» (*A Farewell to Arms, 1929*), а також побачили світ дві найбільш відомі збірки оповідань «В наш час» (*In Our Time, 1924*) та «Чоловіки без жінок» (*Men Without Women, 1927*), в яких здійснюється тема війни, її наслідків, а також з'являється Нік Адамс, наскрізний герой кількох творів, в образі якого однозначно проглядається alter-ego самого Хемінгуея.

Хоча на початку 1930-х письменник перебрався назад до США, оселившись у містечку Ки-Уест (Флоріда), на думку онука, Шона Хемінгуея, насправді Ернест так ніколи і не повернувся додому, назавжди застрягнувши у вирі Першої світової війни [8, с.226]. Війни, до якої постійно тягнуло, яка надихала на створення романів, оповідань, нарисів, репортажів з «гарячих точок», де в якості воєнного кореспондента Ернест писав хроніки війн від Македонії до Мадриду, висвітлюючи стрімке розповсюдження фашизму по Європі. Саме воєнний досвід молодості штовхав письменника на поля греко-турецької війни, громадянської війни в Іспанії, Другої світової війни. Хоча Хемінгуей більш відомий як автор художніх творів, його воєнні репортажі заслуговують на особливу увагу, тому що написані вони у правдивій, подекуди, надто реалістичній манері. Такий підхід змушує репортера стати частиною дійства, спостерігати на власні очі обставини, події, людей, про яких пишеш. Його репортажі вирізнялися новим стилем, який давав змогу усвідомлювати усі грані війни, зокрема, її вплив на життя та долі пересічних громадян, а особлива наративна манера забезпечувала широке коло читачів. Задовго до

розповсюдження телебачення, кабельних мереж та Інтернету Хемінгуей доносив подробиці світових конфліктів до американської аудиторії.

Отже, спосіб, у який кілька поколінь американців сприймали й продовжують сприймати Першу світову війну, значною мірою обумовлений впливом творів її безпосередніх учасників. На початку 1920-х років, розглядаючи сучасність крізь призму військових подій, митці втратили віру у базові засади західної цивілізації, однією з яких була власне література. Романісти Вікторіанської епохи мали схильність до використання вітійоватого, досконало виписаного, помпезного стилю, в той час як письменники-модерністи, використовуючи чітко викладений, конкретний, близький до народного спосіб спілкування із читачем, створили новий стиль художньої літератури, в якому подання матеріалу відбувається здебільшого через діалоги, дії або навіть мовчання, стиль, в якому жодна більше-менш значуща думка не виражена безапеляційним твердженням автора, що дає читачеві можливість самому формувати власне ставлення до тих чи інших подій, героїв, обставин. Ернест Хемінгуей безперечно був на гребні хвилі американського модернізму, що постав проти непомірності та лицемірства прози XIX століття, а світова війна стала ключовою подією, яка поділила світову літературу на «до» і «після», змінивши її назавжди.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Kathryn Van Spanckeren. Outline of American Literature. – United States Information Agency, 1996. – 125 pp.
2. John Dos Passos. Three Soldiers. – Penguin Books Ltd., London, 1990. – 383 pp.
3. Survey of the Hemingway Centennial Celebration at the John F. Kennedy Library on April 10–11, 1999 // Survey of the conference – Boston: John F. Kennedy library – December, 1999. – 265 pp.
4. Jackson J. Benson. New Critical Approaches to the Short Stories of Ernest Hemingway. – Duke University Press, Durham, North Carolina, 1975. – 528 pp.
5. E.Hemingway. A Farewell To Arms. – Penguin Books Ltd., London, 1975. – 355 pp.
6. Thomas Putnam. Hemingway on War and Its Aftermath // Prologue Magazine. Spring 2006, Vol.38, № 1. – 127 pp.

7. Ernest Hemingway. *Men at War: The Best War Stories of All Time*. – Wings Press, San Antonio, 1992. – 1072 pp.
8. *Hemingway on War*. Edited by Se6n Hemingway. – New York: Scribner, 2003. – 384 pp.